GRĀMATU RECENZIJAS / BOOK REVIEWS

https://doi.org/10.22364/lviz.125.09
pp. 195–200

LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA ŽURNĀLS

1 (125) 2026

Justīne Barkova
0009-0001-5666-9972

Gunita Zariņa. *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji / 14th–17th Century Population of Dobele.* Dobele: Dobeles novada muzejs, 2023
120 lpp., il., ISBN 978-9934-8903-3-8

In 2023, the monograph 14th–17th Century Population of Dobele *by bioarchaeologist Gunita Zariņa was published. It summarises the results of previous archaeological research, information from the literature and bioarchaeological studies on the medieval and early modern population of Dobele. The study is primarily based on archaeological and bioarchaeological materials obtained from excavations of the medieval cemetery in Dobele. Gunita Zariņa's most significant contribution is the analysis of anthropological material using modern bioarchaeological methods, enabling the reconstruction of past populations' demographic characteristics, diet, living conditions etc. The work can be thematically divided into two parts: the first examines the historical and archaeological context, while the second focuses on the analysis of bioarchaeological material, addressing the demography, health, nutrition, physical development, and diseases of Dobele's medieval and early modern inhabitants. The monograph is bilingual, with the text and image captions published in parallel in both Latvian and English, broadening its accessibility not only to local, but also to an international audience.*

2024. gada 15. februārī Dobeles pilī norisinājās arheoloģes Gunitas Zariņas monogrāfijas *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji* atvēršanas svētki. Grāmatu 2023. gadā izdevis Dobeles novada muzejs. Tā tapusi ar Dobeles novada pašvaldības un

Valsts kultūrkapitāla fonda mērķprogrammas *Latviešu vēsturisko zemju attīstības programmas* "Zemgales vēsturiskās zemes kultūras programma 2023" atbalstu.[1] Pasākuma laikā tika atvērta arī otra Dobeles novada muzeja izdotā grāmata *Dobeles muzeja raksti II*,[2] kurā publicēti 2022. gadā rīkotās konferences *Aktualitātes Latvijas viduslaiku piļu pētniecībā*[3] referāti. Šajā konferencē piedalījās arī Gunita Zariņa ar saviem izpētes rezultātiem par Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāju demogrāfiju un veselību, kas publicēti viņas monogrāfijā.

Gunita Zariņa ir vadošā pētniece un Bioarheoloģisko materiālu krātuves vadītāja Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūtā, kā arī viena no vadošajām bioarheoloģēm Latvijā. Viņa ir publicējusi vairākas grāmatas – iepriekš izdotas monogrāfijas *Latvijas iedzīvotāju paleodemogrāfija, 7. g. t. pr. Kr. – 1800. g.* (2009)[4] un *Ikšķiles 13.–15. gadsimta iedzīvotāji* (2016),[5] kā arī daudzus zinātniskos rakstus.

Grāmatā *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji* ir apkopots arheoloģiskais un bioarheoloģiskais materiāls par Dobeles senajiem iedzīvotājiem, kā arī sniegts īss šīs apdzīvotās vietas vēsturiskais apskats. Pētījuma pamatā ir arheoloģes Jolantas Daigas (1920–1984) vadīto izrakumu (1979–1982) materiāls no Dobeles viduslaiku kapsētas. Apkopoti arī Baibas Vaskas, Santas Dobeles, Tatjanas Bergas (1944–2020) un Vitolda Muižnieka veikto pētījumu rezultāti. Būtiskākais autores pienesums ir antropoloģiskā materiāla izpēte, lietojot mūsdienīgas bioarheoloģiskās izpētes metodes, piemēram, zobu mikrogriezumu stabilo izotopu analīzi, kas sniedz informāciju par cilvēku lietoto uzturu un dzīves apstākļiem.

Gunitas Zariņas monogrāfija ir starpdisciplināras pētniecības pieejas rezultāts, kurā apvienoti arheoloģijas, bioantropoloģijas un paleopatoloģijas dati. Darbs tematiski dalāms divās daļās. Pirmā daļa ir teorētiska un ietver arheoloģisko izrakumu vēsturi, teritorijas un sabiedrības vēsturisko kontekstu un senlietu atradumu apskatu, kas kopā veido Dobeles vietas apdzīvotības vēsturisko fonu. Otrā daļa ir empīriska, balstīta uz bioarheoloģiskā materiāla analīzi. Monogrāfijas struktūru veido ievads, desmit nodaļas, no kurām četras

1 *Jaunizdotas Dobeles novada muzeja grāmatas.* Pieejams: https://www.dobele.lv/lv/jaunums/jaunizdotas-dobeles-novada-muzeja-gramatas (skatīts 20.04.2026.).

2 Undīne Krūze, sast. (2023). *Dobeles muzeja raksti II*. Dobele: Dobeles novada muzejs.

3 *Zinātniskā konference Dobeles Pilī "Aktualitātes Latvijas viduslaiku piļu pētniecībā".* Pieejams: https://www.dobeledara.lv/events/zinatniska-konference-dobeles-pili-aktualitates-latvijas-viduslaiku-pilu-petnieciba (skatīts 11.03.2026.).

4 Gunita Zariņa (2009). *Latvijas iedzīvotāju paleodemogrāfija, 7. g. t. pr. Kr. – 1800. g.* Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds.

5 Gunita Zariņa (2016). *Ikšķiles 13.–15. gadsimta iedzīvotāji / 13th–15th Century Population of Ikšķile*. Rīga: Zinātne.

papildinātas ar apakšnodaļām, nobeigums, avotu un literatūras saraksts, kā arī saīsinājumi. Pirmajās divās nodaļās aplūkots vēsturiskais un arheoloģiskais konteksts, savukārt no trešās līdz desmitajai nodaļai tiek analizēts bioarheoloģiskais materiāls, pievēršoties demogrāfiskajām iezīmēm, sejas pantu analīzei, fiziskajai attīstībai un auguma garumam, bērnu uzturam, veselībai un attīstībai, zobu analīzei, traumām, vielmaiņas traucējumiem un slimībām. Darba satura izklāsts veidots loģiskā secībā – no vēsturiskā un arheoloģiskā konteksta līdz padziļinātai bioarheoloģiskā materiāla analīzei. Monogrāfija ir papildināta ar bagātīgu ilustratīvo materiālu – fotogrāfijām, dažādām tabulām un grafikiem, kā arī rekonstrukciju attēliem. Tāpat jāatzīmē, ka grāmata ir bilingvāla: teksts publicēts gan latviešu, gan angļu valodā. Tas paplašina šī darba satura pieejamību starptautiskajai akadēmiskajai auditorijai un citiem interesentiem.

Autore darbā vairākkārt iezīmē osteoloģiskā materiāla problemātiku, ar kuru nācās saskarties šīs tēmas izpētes procesā. Arheoloģes Jolantas Daigas veiktajos izrakumos Dobeles viduslaiku kapsētā, no kurienes nācis izpētes materiāls, tika pētīti 1344 apbedījumi; vērā tiek ņemts tas, ka lielākā daļa šo apbedījumu pēc izrakumu veikšanas tika pārapbedīti un nebija izpētei pieejami. Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta Bioarheoloģisko materiālu krātuvē ir saglabāts materiāls vairs tikai no 486 apbedījumiem jeb aptuveni 36,2% no visiem izrakumos atsegtajiem kapiem. Saglabājies osteoloģiskais materiāls datējams galvenokārt ar 16. un 17. gadsimtu, tādēļ dati par 14. un 15. gadsimtu ir ierobežoti.

Bioarheoloģisko materiālu krātuvē galvenokārt saglabāts pieaugušu indivīdu osteoloģiskais materiāls, kas ierobežo iespējas pilnvērtīgi analizēt kapsētas demogrāfisko struktūru, bērnu mirstību un vecuma sadalījumu. Tomēr monogrāfijā bērnu un jauniešu materiālam veltīta atsevišķa nodaļa. Autore norāda, ka krātuvē identificēti 75 bērnu un jauniešu apbedījumi jeb aptuveni 15,4% no visiem saglabātajiem Dobeles kapsētas apbedījumiem. Vienlaikus autore atzīmē, ka šie dati atspoguļo tikai tendences, nevis pilnīgu demogrāfisko ainu, jo pēc arheoloģisko pārskatu datiem sākotnēji fiksēti 243 bērnu un pusaudžu apbedījumi, no kuriem kaulu materiāls saglabāts aptuveni 30,9% gadījumu. Darbā norādīts, ka faktiskie rādītāji par bērnu apbedījumiem varētu būt ievērojami augstāki. Lai gan nelielais saglabājušos skeletu atlieku skaits var radīt jautājumus par datu ticamību, autores ilgstošā pieredze bioarheoloģijas jomā nerada šaubas, ka izpētītais materiāls ir pietiekams galveno tendenču noteikšanai.

Pozitīvi vērtējams, ka, aplūkojot Zemgales teritorijas vēsturi, autore līdzās apdzīvoto vietu mūsdienu nosaukumiem norāda arī viduslaiku hronikās lietotos vēsturiskos vietvārdus, piemēram, Upmale (*Opemale*) no Heinriha (Indriķa) Livonijas hronikas (*Heinrici chronicon Lyvoniae*, 1225–1227) un Rakte (*Ratten, Racken, Racketen, Rakel*) Atskaņu hronikā (*Livländische Reimchronik*) u. c. Par

vietvārdu dažādajām formām atšķirīgos tekstos liecina pašas Dobeles nosaukums, kas Heinriha (Indriķa) hronikā minēts kā *Dubelone*, bet Atskaņu hronikā *Doblen*. Vienlaikus šo pieeju būtu bijis vēlams konsekventi turpināt, arī minot citas vietas, piemēram, Kuldīgu (*Goldingen*), Tallinu (*Reval*) u. c. Autore oriģinālvalodā norāda arī vairākus citus vārdus, piemēram, lēnis (*Leh(e)n*), vecākie (*oldesten*) un skaidro vairākas vēsturiskās metroloģijas[6] mērvienības, piemēram, lasts, arkls u. c.

Monogrāfijā publicēts pārdomāts un saturiski pamatots vizuālais materiāls, kas papildina un ilustrē tekstā aplūkoto informāciju. Nodaļā par arheoloģiskajām liecībām uzskatāmi ir 735. kapa attēli. Tā, piemēram, 8. attēlā ir redzams atsegtais apbedījums ar rotaslietām to sākotnējā izvietojumā, 9. attēlā – senlietu zīmējumi ar anotācijām, bet 10. attēlā – restaurētās kapa senlietas. Savukārt nodaļā par slimībām publicētie medicīnas instrumentu arheoloģiskie atradumi, lai arī nav atrasti Dobelē, rada priekšstatu par medicīniskajās manipulācijās izmantotajiem instrumentiem, kas varētu būt lietoti viduslaiku un agro jauno laiku Dobelē. Šādi vizuālie materiāli palīdz lasītājam labāk uztvert un izprast pētījumu rezultātus.

Vērtīgu pienesumu tēmas izpētē sniedz zobu stabilo izotopu analīze, ko veikusi Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta zinātniskā asistente Anna Batraga Oksfordas Universitātes Arheoloģijas skolas Arheoloģijas un mākslas vēstures laboratorijā. Šī bioķīmiskās analīzes metode ir plaši lietota senā uztura pētniecībā un kopā ar citiem odontoloģiskā materiāla antropoloģiskās analīzes datiem, piemēram, zobu nodilumu un patoloģijām, ļauj iegūt plašāku informāciju par uzturu un uztura paradumiem.[7] Stabilo izotopu metode un tās rezultāti plašāk aplūkoti apakšnodaļā *Uzturs bērnībā*, kur autore skaidro pašas metodes būtību un tās rezultātu interpretācijas iespējas.

Diemžēl darbā iezīmējas arī dažas nepilnības un trūkumi, galvenokārt teorētiskajā daļā. Tajā ir vairāki neprecīzi un kļūdaini apgalvojumi, piemēram, "[...] pēc [Livonijas; J. B.] pievienošanās Hanzas savienībai 13. gadsimta beigās";[8] "No 14. līdz 17. gadsimtam pastāv Livonijas valsts [...]"[9] u. c. Tāpat būtu jāizvairās no novecojušu terminu lietošanas, piemēram, iepriekš jau minētā *Hanzas*

6 Jānis Zemzaris (1981). *Mērs un svars Latvijā 13.–19. gs.* Rīga: Zinātne.

7 Antonella Pedergnana, Jonas Grossmann, Rouven Turck, Antoinette Goujon, Frank Rühli, Shevan Wilkin, Patrick Eppenberger, Christine Lehn (2025). *Reconstructing medieval diets through the integration of stable isotope and proteomic analyses from two European burial sites*. Pieejams: https://www.zora.uzh.ch/server/api/core/bitstreams/ffcfda7c-d047-4ab3-88e3-05edba5b502a/content (skatīts 03.02.2026.).

8 Gunita Zariņa (2023). *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji / 14th–17th Century Population of Dobele.* Dobele: Dobeles novada muzejs, 38. lpp.

9 Ibidem, 8.

savienība,[10] *vācu iekarotāji*[11] u. c. Šiem trūkumiem ir kopīgs iemesls – novecojusi zinātniskā literatūra. Terminoloģijas problēmu cēlonis ir jaunu fundamentālu, akadēmiski atzītu darbu par Latvijas viduslaiku vēsturi trūkums. Mūsdienu vēstures historiogrāfijai ir raksturīgas šauru tēmu publikācijas, tāpēc speciālisti, kuriem ir citas zinātniskās intereses, piemēram, arheoloģija vai 20. gadsimta pētniecība, joprojām izvēlas vēsturisko fonu aprakstīt, balstoties galvenokārt uz Indriķa Šterna (1918–2005),[12] Edgara Dunsdorfa (1904–2002)[13] u. c. zināmu autoru apjomīgajām monogrāfijām, kas tapušas 20. gadsimtā un diemžēl jau ir novecojušas. Šo autoru devums Latvijas vēstures izpētei un attīstībai ir ļoti būtisks, bet laika gaitā ir notikušas izmaiņas gan vēsturisko faktu interpretācijā, gan terminoloģijā.

Grāmatā trūkst arī konsekvences personvārdu pierakstā, piemēram, zviedru karaļa vārds ir gan latviešu valodā, gan oriģinālvalodā, kā arī norādīti viņa dzīves dati: Olavs Šētkonungs (*Óláfr Skautkonungr*, 980–1022),[14] bet turpmāk, piemēram, mestram Gosvinam no Herikes personvārds ir tikai latviešu valodā un iekavās doti darbības gadi (1345–1359),[15] Dobeles pils komtura personvārds latviskots kā Tīss fon der Reke un iekavās dots nāves gads († 1580).[16] Tāpat būtu vēlams sniegt oriģinālformu arī vācbaltiešu vēstures pētnieku personvārdiem, piemēram, Augustam Bīlenšteinam,[17] kuram vārds oriģinālvalodā ir tikai angļu valodas tekstā, Antonam Buhholcam[18] un Karlam Bojam[19] angļu tekstā pilna vārda vietā ir vien iniciālis. Vēlams būtu norādīt arī citu kādreizējo pētnieku dzīves datus, piemēram, Eduarda Šturma (1895–1959), Ralfa Šnores (1901–1962), Emīlijas Brīvkalnes (1909–1984) u. c.

Sekojot autores publicētajiem pētījumiem, ir pamanāma līdzība starp divām monogrāfijām – *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji* un *Ikšķiles 13.–15. gadsimta iedzīvotāji,* tām ir vienots formāts un vizuālais noformējums, kas lasītājam rada iespaidu par mērķtiecīgi veidotu grāmatu sēriju. Līdzības vērojamas arī to tematiskajā un strukturālajā uzbūvē – abos izdevumos aplūkoti konkrētu Latvijas

10 Zariņa 2023, 38.

11 Ibidem, 22.

12 Indriķis Šterns (1997). *Latvijas vēsture, 1290–1500.* Rīga: Daugava.

13 Edgars Dunsdorfs, Arnolds Spekke (1964). *Latvijas vēsture, 1500–1600*. Stokholma: Daugava; Edgars Dunsdorfs (1962). *Latvijas vēsture, 1600–1710*. Upsala: Daugava.

14 Zariņa 2023, 6.

15 Goswin von Herike († 1359).

16 Matthias von der Recke zu Neuenburg.

17 August Johann Gottfried Bielenstein (1826–1907).

18 Anton Buchholtz (1848–1901).

19 Carl Johann Hermann Boy (1853–?).

teritorijas viduslaiku apdzīvotu vietu iedzīvotāji, analizējot arheoloģisko materiālu un antropoloģiskos datus. Lai gan grāmatas ir metodoloģiski līdzīgas, tās apraksta un analizē atšķirīgas vēsturiskās situācijas un sabiedrības attīstības procesus. Atšķirīgs ir gan pētījumu hronoloģiskais ietvars, gan sociālais konteksts. *Ikšķiles 13.–15. gadsimta iedzīvotāji* pievēršas Daugavas lībiešu apdzīvotās teritorijas sabiedrības izpētei, plašāk aprakstot vietējo iedzīvotāju un ienācēju savstarpējās attiecības, uzturu un dzīvesveidu.[20] Savukārt *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji* aptver nedaudz vēlāku laika posmu un plašāk vēsta par viduslaiku un agro jauno laiku sabiedrības attīstību vēsturiskajā Zemgales teritorijā.

Monogrāfija *Dobeles 14.–17. gadsimta iedzīvotāji* ir nozīmīgs ieguldījums Dobeles viduslaiku un agro jauno laiku sabiedrības izpētē, papildinot zināšanas par vēsturiskās Zemgales teritorijas iedzīvotāju dzīves apstākļiem, veselību un ikdienu. Darba bilingvālais formāts un populārzinātniskā valoda paplašina potenciālo lasītāju loku, padarot pētījumu pieejamu ne tikai akadēmiskajai videi, bet arī plašākai sabiedrībai un ārvalstu interesentiem. Ar nepacietību gaidīsim autores nākamās monogrāfijas par citām Latvijas teritorijas apdzīvotajām vietām!

© 2026 Justīne Barkova, Latvijas Universitāte
Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)
This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

20 Jānis Ciglis (2017). Jauns nozīmīgs pienesums bioarheoloģijā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, 2, 98.–100. lpp.